

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

X. MİLLÎ MEVLÂNA KONGRESİ
• TEBLİĞLER •

Cilt II

Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına
PROF. DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK
ARMAĞANI

2-3 MAYIS 2003 - KONYA

ISBN: 975-448-164-4

Bu bildiri kitabının basım ve kağıt masrafları Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü ve Biofarma İlaç Firması tarafından bir kültür hizmeti olarak karşılanmıştır.

Selçuk Üniversitesi Basımevi 2003 – KONYA

**ÜNLÜ TIP TARİHÇİSİ PROF. DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK
ve MEVLÂNA CELÂLEDDİN RÛMÎ ARAŞTIRMALARINA
KATKILARI**

Prof. Dr. Arslan TERZİOĞLU

İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi
Deontoloji ve Tıp Tarihi
Anabilim Dalı Başkanı

Önce, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü ve Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne, Hz.Mevlâna ve ailesinin Konya'ya gelişlerinin 774. yıldönümü münasebetiyle X. Milli Mevlâna Kongresi'ni düzenledikleri ve oturumlarından birini "Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk'un 100. Doğum Yıldönümü" anısına "Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlevilik Araştırmalarına Katkıları" konusuna tahsis ettikleri için en içten teşekkürlerimi ve tebriklerimi sunmak istiyorum.

Annesi tarafından Hz.Mevlâna Celâleddin Rumi'nin torunu olan ve 100 yıl önce Konya'da doğan A.Ü.Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nün kurucusu, Tıp Tarihi, Selçuklu ve Mevlâna araştırmaları ile tanınmış Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk 27 Eylül 1974'de ebediyete intikal etmişti. 1946'dan beri tıp tarihi profesörü olarak hizmet ettiği Ankara Tıp Fakültesi'nde yapılan bir törenden sonra vasiyeti üzerine, 30 Ekim 1974'de, neslinden gelmekle iftihar ettiği Hazreti Mevlâna Celâleddin Rumi'nin türbesinin az ötesinde, Konya'da Mevlâna Mezarlığı'na defnedilmiştir. Evvelce, kendileri ile uzun süre Berlin'den mektuplaşmamıza rağmen, ancak 1969 yılı başlarında Ankara'da yedek subay olarak vatani görevimi yaptığım sırada, şahsen onunla tanışmak, onun derin ilmine ve kültürüne hayran olmak

şerefine nail olabilmıştim. Hatta, birlikte birkaç yayın yaptık ve bir sürü konferanslar düzenledik. Feridun Nâfiz Uzluk, bilhassa Türklüğü, Hz.Mevlâna'nın soyundan oluşu ve hekimliği ile gurur duyardı. Yeni kuşaklara örnek olacak bu hasletleri, onun elli yılı aşan ilmi araştırmalarını da etkilemişti. Çok sevdiği hekimlik mesleğinin yanısıra, büyük ceddi Mevlâna Celâleddin Rûmî ve oğlu Sultan Veled'in eserlerini araştırmak ve o devrin, yani Selçukluların o zamana kadar bilinmeyen elyazma tarihlerini Avrupa ve Türkiye'deki kütüphanelerde keşfederek yayınlamak, onun hayatı boyunca büyük bir tutkusu olarak kalmıştı. Hayatını bu alanda araştırmalara adanmış bir kimse olarak, günün sadece 24 saat gibi kısa olmasından yakınırdı.

Yemen'de şehit düşen Subay Ahmed Hamdi Bey'in oğlu olarak 1902'de Konya'da doğan Feridun Nâfiz, çetin geçen çocukluk yıllarında ilk ve orta tahsilini Konya'da tamamladıktan sonra, Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden zor günlerde 1918'den 1924'e kadar İstanbul Tıp Fakültesi'nde tahsilini tamamladı. Tıp tahsilini yaparken, Galata Mevlevihanesi'nde kardeşi mimarlık talebesi Şahabettin Uzluk'la kalan Feridun Nâfiz, burada da oldukça mükemmel bir Mevlevi kültürü almıştı. Konya'da İdadi talebesi iken bile, orayı teftişe gelen, İstiklal Marşımızın şairi Mehmet Akif'in taltifine mazhar olacak kadar güzel Arapça ve Farsça bilgisine sahip olan Feridun Nâfiz, Galata Mevlevihanesi'nde bu dilleri ana dili kadar güzel öğrenmişti. Ayrıca, ceddi Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Mesnevi'sini ezbere bilen bir Mesnevihan'dı. Bu yetişme tarzı ve aldığı Mevlevi kültürü onun ilmi çalışmalarına yön verdiği gibi, onu eşine ender rastlanır bir Selçuklu Çelebi'si yapmıştı. Tıbbiye'yi bitirir bitirmez Mesûdiye Hükümet Tabipliği'nde, Konya Memleket Teşkilâtı'nda çalıştıktan sonra, 1932'de Almanya'ya ihtisas yapmaya giden Feridun Nâfiz, önce Münih Tıp Fakültesi'nde dahiliyeci Prof.Friedrich von Müller ile meşhur hijyen mütehassısı Prof.K.Kisskalt'ın yanında 1934'e kadar çalışmış ve bu her iki daldan da sertifika almıştır. Kisskalt'ın yanında çalıştığı süre içinde "Tarla Fareleri Üzerine Paratifo Araştırmaları" yapmış ve bunun neticelerini "Archiv für Hygiene und Bakteriologie" mecmuasında yayınlamıştır.

Talihin bir cilvesi olarak, 1970'den itibaren Münih Tıp Fakültesi'nde Tıp Tarihi Kürsüsü'nde çalıştığım sıralarda, bu kürsü geçici olarak, Feridun Nâfiz'in Münih'teki hocası Prof.Kisskalt'ın eskiden oturduğu dairede idi. Benim odam da Prof.Kisskalt'ın çalışma odası imiş. Münih'te bulunduğu yıllarda, meşhur Sümerolog Prof.Dr.Fritz Hommel ve Şark Dilleri Profesörü Süssheim'le de tanışan Feridun Nâfiz Uzluk, kültürünü her bakımdan

zenginleştirmeye gayret etmişti. Feridun Nâfiz'in Şark dillerine vakıf olması ve Türk kültürü ile yakından ilgilenmesi nedeni ile Sümerolog Fritz Hommel, ona yanında asistanlık teklif etmişti. Fritz Hommel o sıralarda, Sümer tabletlerinde, Türk dillerindeki ile aynı manada 150 kelime bularak, Sümerlilerin Turanî bir kavim olduğunu iddia etmişti. Fritz Hommel'in bu teorisi hâlâ yıkılamadığından, 1934'lerde Feridun Nâfiz, bana, o zaman Fritz Hommel'in yanında asistan kalıp, Sümer tababeti üzerine çalışmadığına çok pişman olduğunu söylerdi. O sıralarda, Almanya'da olan ve kendi ismiyle anılan "**Ibrahimsche Krankheit**" denilen hastalığı bulan baba tarafından meşhur bir Türk olan, Prof.Dr.Yusuf İbrahim'le tanışmıştı.

Münih'ten Hamburg'a geçen Feridun Nâfiz, orada Tropik Hastalıklar Enstitüsü'nde, Sıcak Memleket Hastalıkları Kursu'na devam etmiştir. Bir yandan da Hamburg Eppendorf Hastanesi'nde Prof.Dr.Schottmüller'in yanında salgın hastalıklar üzerine çalıştıktan sonra, 1935'de Türkiye'ye dönmüştür. Trakya Umumi Müfettişliği Salgın Hastalıklar Mütchassıslığı'na atanan Feridun Nâfiz, vazifesinin yanı sıra tıp tarihine olan sevgisi nedeni ile Edirne Kütüphanesi'ndeki tıbbi dair elyazma eserler üzerinde çalışmıştı. Bunların bir kısmını çok sonraları Edirne Armağan kitabında yayınlamıştı.

Bir yıl sora Ankara Refik Saydam Hıfzısıhha Müessesesi Çiçek Aşısı şubesi Mütchassıslığı'na atanan Feridun Nâfiz Uzluk, "**Üretim Yerleri ve Boyaları**", **Laboratuvarlara Biyolojik Araştırmalarda Kılavuz**" gibi tıbbi, Cholera asiatica'nın epidemi tarihi üzerine, Mustafa Behçet Efendi'nin Kolera Risâlesi'ni ve buna benzer tıp tarihi ile ilgili yayınlar yaparken, Nuri Gençosman, İsmail Hadımoğlu, Emin Molu, Nuri Kurtuluş, Sedat Çumralı ve Tahir Mıhçı'nın maddi ve manevi yardımlarıyla bir matbaa kurarak Selçuklu devrine ait İbnî Bibî'nin ve Aksaraylı Müverrih Mahmutoğlu Kerimeddin'in Selçuklu Devleti Tarihleri'ni yayınladı. Ayrıca ceddî Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Mecâlis-i Seba Mevlâna (Mevlâna'nın yedi öğüdü), Mektubat-ı Mevlâna (Mevlâna'nın mektupları) isimli eseriyle Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'in 14.000 beyitlik Türkçe, Rumca, Farsça, Arapça şiirlerini hâvi Divan-ı Sultan Veled'i tercümeleri ile yayınladı.

1946'da yeni tesis edilen Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü profesörlüğü'ne, Osman Şevki Uludağ ve Mazlum Paşa ile Feridun Nâfiz Uzluk aday gösterilmişlerdi. Seçimi Feridun Nâfiz Uzluk kazanarak Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü profesörlüğüne atandı. Bu nedenle verdiği Tıp Tarihi Açış Dersi'nde, çok sevdiği ve bir süre Toptaşı Bimarhanesi'nde

yanında stajyer olarak çalıştığı hocası Prof.Dr. Mazhar Osman Uzman'dan ve ilmi buluşlarından büyük bir sitayişle bahsetmiştir. Hiç yoktan bir tıp tarihi kürsüsü kuran Feridun Nâfiz, bu kürsü için 15.000 cildi aşan bir de kütüphane tesis etti. Emekli edildiği 1972 senesine kadar 25 yıl bu Tıp Tarihi Kürsüsü'nde çalışmalarını daha çok tıp tarihine teksif eden Feridun Nâfiz Uzluk, bizde modern tababetin kurucuları olan Şanizâde Ataullah ve Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'ye dair iki güzel monografi eser yayınlayarak, o devre ait muğlak kalmış bir çok noktaları aydınlığa kavuşturdu.

Şanizâde Ataullah Efendi'nin, Türk tıbbının batılılaşmasına, Batı kaynaklarından yaptığı Türkçe tercümelerle büyük bir katkıda bulunduğuna inanan Feridun Nâfiz Uzluk, Şanizâde Ataullah'a hayrandı. Şanizâde'yi manevi hocası addederdi. Onun gibi kendisi de her çeşit saate meraklı olup, zengin bir saat koleksiyonu yapmıştı. Nasıl Şanizâde Batı'nın eserlerini Türkçe'ye çevirmişse, Feridun Nâfiz de Almanca, Fransızca ve İngilizce'den pek çok tıp tarihine ait eserleri Türkçe'ye çevirmişti. Bu çevirilerinden yayınlananlar arasında Karl Opitz'in "Kur'an'da Tababet'i, Jerome Fracastor'un "**La Syphilis**" isimli eseri, Hippocrate ve Salerno Tıp Mektepleri'nin Aphorismaları'nı sayabiliriz. Yayınlayamadıkları arasında ise Diepgen, Aschoff ve Heinz Geerke'nin "Levha Şeklinde Genel Tıp Tarihi", Karl Sudhoff'un "Diş Tabâbeti Tarihi" ile "Anatomi'nin Ortaçağda Tarihi", "Oeuvres Choiesies d'Hippocrate" adı altında Daremberg'in Fransızca tercümesinden Türkçe'ye çevirdiği "**Hippokrat Külliyyatı**" en önemlileridir. Ayrıca 1970'te, Hazreti Muhammed'in doğumunun 1400. yıldönümü için "Fransız Tıp Akademisi'ne göre Hazreti Muhammed "A.M."ın Şuuru Tamdır" adı altında Fransız Tıp Akademisi'nin bu konulu raporunun Türkçe tercümesi ile birlikte yayınlamıştı. Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin İranlı profesör Bediüzzaman Furûzanfer tarafından yazılan biyografisinin Türkçe'ye çevirisi Milli Eğitim Bakanlığı Şark Klasikleri Serisi'nden 1963'te yayınlanmıştı. Selçuklu kültürüne büyük hizmetleri ve Farsça'yı çok iyi bilmesi dolayısıyla İran Hükümeti Feridun Nâfiz'i 1937'de gümüş, 1956'da da altın Maarif Nişanları ile taltif etmişti. 27 Mayıs Devrimi'ni müteakip Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk da 147'lerle birlikte üniversitelerden uzaklaştırılınca, Tahran Üniversitesi kedisine profesörlük teklif ettiği halde, canından çok sevdiği Türkiye'sini rencide etmemek için bunu reddetmişti.

Feridun Nâfiz Uzluk'un tıp tarihine olan en büyük hizmetlerinden biri de, bilinen en eski universal tababet tarihi olan, Şam'daki Selçuk Atabek'i

Nureddin'in kendi adıyla anılan hastanesinden yetişmiş İbn Abi Usaibia'nın "Uyun al-Anba fî Tabakat ül-Etibba" eserini ve bu eserin ve hatta Selçuk Tabâbeti Tarihi'nin ana kaynaklarından biri olan İbn al-Kiftî'nin "Târîhü'l-hükemâ"sını Arapça'dan Türkçe'ye çevirmiş olmasıdır.

Bunları bastırmaya ömrü kifayet etmemiştir. Bilhassa Selçuk Tababeti'nin en mühim kaynaklarından olan bu iki eserin, onun kaleminden olan bu çevirilerini, Konya'dan Mevlâna Kütüphanesi'ne vakfettiği kitapları arasında bulup bastırmak, hem Türk Tabâbet Tarihine büyük bir hizmet olacak, hem de Prof.Dr.Feridun Nâfîz Uzluk'a karşı, Türk tıp ve kültür tarihine yaptığı hizmetleri için bir kadirşinaslık nişanesi olacaktır.

1958'de yayınladığı "Genel Tıp Tarihi"nden sonra yayınlayacağı "Türk-İslâm Tabâbeti Tarihi" eserini tamamlamaya ömrü kifayet etmedi.

Tıp tarihi ile ilgili araştırmalarının yanı sıra Selçuklu tarihi, edebiyat tarihi ve Türk dili ile ilgili çalışmalarını da ihmal etmeden sürdüren Feridun Nâfîz, 1949'da Mevlâna torunu Ulu Ârif Çelebi'nin rubailerini, 1958'de Fatih devrinde Karaman eyâleti vakıfları fihristini, Paris Bibliotheque Nationale'deki anonim tek nüsha Farsça Selçuknâme'yi aslının faksimilesi ve Türkçe tercümesi ile birlikte yayınladı. Şurası muhakkak ki Feridun Nâfîz Uzluk'un tıp tarihçiliğinin yanı sıra Türk kültürüne en büyük hizmetlerinden biri de bizde Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti ile ilgili kaynak araştırmalarını yapmasıdır. Selçuklular devrine ait bulup yayınladığı ve o zamana kadar bilinmeyen Selçuknâme'ler ile bu devir tarihinin araştırılmasında öncülük etmiştir. Bu hasletini takdir edenlerden biri de, bir süre önce kaybettiğimiz kıymetli Selçuklu tarihi araştırmacılarından Prof.Dr. Osman Turan idi.

Ayrıca, Batılı müsteşriklerden Karl Süssheim ile Massignon, Feridun Nâfîz'i en çok takdir edenlerdendi. Feridun Nâfîz Uzluk'la karşılaştığında, elini kendi eli içine alan Massignon, şimdi kendi damarlarım içinde Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin kanının dolaştığını hissediyorum diye Feridun Nâfîz Uzluk'dan ayrılmak istememiştir. Bunun hayatta kendisine yapılan en büyük iltifat olduğunu, bana bir keresinde Feridun Nâfîz, gözleri yaşararak söylemişti.

Selçuklu kültürüne ve tarihine olan bu hizmetlerinin gerek Batılı müsteşriklerce, gerekse İran tarafından takdirle karşılanmasına karşılık, Türk Tarih Kurumu'nun kendisini üyelğe bile layık görmemesine karşı kalbi çok kırıktı. Ayrıca 1972'de yaş haddi dolayısıyla emekliye ayrılması ile ilgili

tatsız hadiseler onu çok üzdü. Bu arada çok sevdiği annesini de kaybetmek, Feridun Nâfiz Uzluk için oldukça üzücü oldu. Doğuştan hisli, ince ruhlu bir insan olan Feridun Nâfiz Uzluk, kısa bir hastalıktan sonra ebediyete intikal etti. Onunla yalnız Türk Kültürü ve Tıp Tarihi değil Selçuklu ve Hz. Mevlâna Celâleddin Rûmî Araştırmaları da bir büyük temsilcisini kaybetti. Verdiği eserler,engin bilgisinin yüzde onu bile değildi, ama bu kadar eseri bile onun Türk Tabâbet ve Kültür Tarihi'ne ne kadar büyük hizmetler yaptığını kanıtlamaya kafidir.

Prof.Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un vefat ettiği 1394 h. (1974 m.)yılına tarih düşüren Kemal Elker'in şu mısraları(6) ile, 100. doğum yıldönümünde bu büyük Türk bilim adamı ve tıp tarihçisinin asil ruhunu şad ederek aziz hatırası önünde tazimle eğilmenin doğru olacağı kanısındayım.

*Hazret-i pîre güzâr etti Feridun Nâfiz
Yâr u ağıyâr sana netti Feridun Nâfiz
Eşk-i çeşmim gibi tarihini yazdım menkût
Hubb-i Mevlâ ola bu gitti Feridun Nâfiz*

1394 h.

1974 m.

[Kemâl Elker]

KAYNAKLAR

- Başer, Zeki: Ölümünün 1. Yıldönümünde Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974), **Dirim**, Tom 50, Sayı 9, (1975), s.440-444.
- Erdem, Fethi: Türk Hekimleri Biyografisi. İstanbul 1948, s.236-237.
- Öncel,Öztan: Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk ve Tıp Tarihi. **Tıbbi Etik Yıllığı II**. Yayınlayan: Arslan Terzioğlu, İstanbul 1992, s.98-101.
- Terzioğlu, Arslan: Feridun Nâfiz Uzluk. Nachrichtenbl. Deutsh. Ges. Geschichte der Medizin, Naturwissenschaft und Technik. Jg. 25, Heft 1, Mai 1975, s.14-15.
- Terzioğlu, Arslan: Tıp Tarihi ve Deontoloji. Dünyada ve Türkiye'de 1850 Yılından Sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi. Editörü: **Ekrem Kadri Unat**: İstanbul 1988, s.452-488.
- Kemal, Elker'in bu tarih düşüren şiirini bularak bana vermek lütfunda bulunan aziz dostum Muammer Ülker'e burada teşekkürü bir borç addediyorum.